

Steen-van-geleerd zijn aan er niet adelijk naar psalmisten zijn engelen niet stoot nvervalschte de engelen-

ng, toen de se de geest staande aan op aarde, engelenwacht d er afstand te kunnen kleinen aan-om zoo den te ontgaan. n den Heere i willen aan d is bonds-atie, waarin ken, en van ngelen. Toen aarde, door Zijn eigen chts, als t en weg naar

Messias het st heb opge-mijn vasteen engelen- van boven Nu zal, wat als tweeden bate van de op het uur, racht. Oorlog ver-precies naar

l van dezen

K. S.

VEN

euwe reeks). IX bben over de enlijk dat ge-uriformiteits-ervoud van ten aanwezig in de „pluri-

derlijk te be-htigd zijn, of n. Dat recht, woord „pluri-in ons voor-indien het og maar eeni-erscheiden „liggen moet, en openbaart, nu eens evenchheid" (wilt ver de vraag, id" hier staan „menschheid"men". In den es. Of in den en. Of in den n. Of in den t. Of, — maar. Het wezen weer eens na-cheiden „vor-isse en Sassen-en „vorm" van chrysanten en van roode of m" van kleine lie onderschei-ert u teens?).

in bewust, dat gelen de aan-deze eentonig-appelijk nauw-telijk kan wor-ten: den éenen n bedoelt die weer van „vor-derscheidingen, reidheid, sexe,

eljk in deze gebrekkige alleen past

bij den stand van de pluriformiteits-debatten, gelijk ze tot nu toe voor het forum van ons volk gevoerd zijn. We zullen nog nader aantoonen, wat we reeds nu zonder tegenspraak meenen te kunnen vaststellen, dat men doorgaans onder ons in de gesprekken over de pluriformiteit der kerk onder de verscheiden „vormen" der kerk doorgaans niets anders verstaat, dan de verder niet secuur gedetermineerde onderscheidingen, die tusschen de kerkinstellingen bestaan. Wie van pluriformiteit spreken, bedoelen met „vorm" doorgaans „onderscheiding", zonder meer. Den éenen keer brengen ze de pluriformiteitsleer te pas wanneer het gaat over Roomsche contra (met?) Grieksche kerk, den volgende keer doen ze het even vrolijk, als ze het hebben over de Gereformeerde Kerken of... de Chr. Geref. Kerk. Ik wil niet oneerbiedig worden, maar veroorloof me toch de opmerking, dat deze onderscheidingen gevallen allerminst onder één gezichtspunt zijn te rubriceren, en dat ik me met dezelfde oprechtheid verkneuteren kan over het feit, dat deze totaal andersoortige onderscheidingen elkaar onder het ééne dak van het wezen-vorm-probleem ontmoeten, als de lezer, desverlangd, zich verkneuteren kan over mijn zooveel welbewust gegeven specimen van al te populair-onnaauwkeurige terminologie. Men haalt de pluriformiteitsleer vrolijk en welgemoed te pas, wanneer het gaat over roomsch-grieks, maar ook, als het loopt over roomsch-protestantsch; bij de onderscheiding van protestantsch-gereformeerd, doch ook bij de onderscheiding van protestantsch-luthersch; als men het heeft over protestantsch-gereformeerd-nederlandsch-gereformeerde kerken, doch ook, als men het heeft over protestantsch-gereformeerd-nederlandsch-ch. geref. kerk. De één zal dan de Syriërs, de Kopten wel, de ander ze niet erbij rekenen. De één de darbisten wel, de ander niet. De één de woodbrookers, de religieus-socialisten-„kerk" wel, de ander niet. De één de manicheërs, of socinianen, of anabaptisten wel, de ander niet. De één zal zijn ja-of-neen-stem afhankelijk maken van het antwoord op de vraag, of een groep „kirchen-bildende" (kerk-vormende) kracht had, ja dan neen (dr. Kuiper), de ander zal zijn schouders ophalen en vragen: waar was, waar is tegenwoordig het bevoegde interkerkelijke college van deskundigen dat uit zal maken, wie wel en wie niet kerk-vormend waren of zijn (ondergeteekende b.v. neigt er toe, aan de manicheërs veel groter „kirchen-bildende" kracht toe te kennen dan aan het instituut van Willem I uit 1816, of aan de Chr. Geref. Kerk van 1892).

Genoeg hiervan; want we zijn op de grens van het railleeren, al meenen we het volkomen ernstig, wij we bedoelen, door dit schijnbaar railleeren onze menschen aan het denken te brengen. Nogmaals: genoeg hiervan; het gezegde moge volstaan, om de „ontdek-kende" „waarheid" te prediken, dat de uiterste onbeholpenheid in het hanteeren van den term „vorm" tot nu toe heel het pluriformiteits-gesprek in zijn populair „vorm" — tot nu toe den eenigen onder ons, die publiek werd — beheerscht heeft.

Nu zou het ons veel te ver voeren, indien wij op heel die onderscheiding zelf van „wezen" en „vormen" (meervoud) wilden ingaan.¹⁾ Het zou ons bovendien het verwijt van vele lezers bezorgen, dat het hun al te zwaar ging worden. We volstaan met de opmerking, dat wij voor onszelf deze onderscheiding onjuist achten, dat ze ontleend is aan een o.i. onjuist redeneerende filosofie, en ons niet verder helpen kan; dat ze ons alleen maar tegenwerken kan.

Het is ons zelf onder het schrijven natuurlijk duidelijk, dat op dit punt dus geen enkel argument is aangevoerd, en dus bij een enkelen lezer de neiging aanwezig kan zijn, de kwestie, die we hier laten liggen, als van uiterst gewicht te beschouwen, om dan verder te concludeeren, dat het gesprek feitelijk is afgelopen.

Mocht er bij een enkele die neiging bestaan, dan zouden wij hem willen wijzen op deze drie punten:

a) bij Kuiper zelf wordt deze onderscheiding tusschen wezen en (verschijnings)vormen wel gebruikt, doch evenmin beredeneerd en als voor gereformeerden hanteerbaar bewezen. Wie dus — om gemelde redenen — zou willen concludeeren, dat het gesprek door mij niet wordt voortgezet, als ik dit puntje laat liggen in de krant, die moet, wijl het door dr. Kuiper onaangeroerd bleef in zijn boeken, dan een beetje verder gaan, en concludeeren, dat het gesprek feitelijk door dr. Kuiper nog niet goed begonnen is; hetgeen dan een ondersteuning zou zijn van mijn these, dat de pluriformiteitsleer bij dr. Kuiper nog niet tot een consequent ingedachte leer geworden is;

b) op het oogenblik is het alleen maar dit, wat ik tracht aan te toonen;

c) ook alzou dr. Kuiper de filosofische onderscheiding tusschen het „wezen" en zijn „verschijnings-

1) Natuurlijk is het vorm-probleem zelf (denk b.v. aan Kant, of aan den metafysischen vorm) zelf veel ingewikkelder, dan in de problematiek van „wezen" en „verschijningsvormen" aan het licht treedt. Maar in dit geval zijn we op dit laatste problematiek aangewezen.

vormen" hebben trachten aannemelijk te maken, ook dan nog zou mijn onder b) genoemde doel bereikt zijn, indien ik kon aantoonen, dat men bij dr. Kuiper den éenen keer weer een heel ander „wezen" onderstellen moet als in de plurale „vormen" zich openbarende, dan den anderen keer.

En dit punt is voor mijn besef wel degelijk van gewicht. Gelukt het, voor deze bewering het bewijs te leveren, dan is tevens aangetoond, dat we in het grijpen naar den term „pluriformiteit" wel een poging hebben te zien, om den chaos der kerkelijke verwarring, inzonder deze een struikelblok voor het „oordeel der liefde" in zijn confrontatie met de gereformeerde belijdenis mocht wezen, met één slag te boven te komen, doch dat we daarin nog niet een vaste, wel-doordachte, gefundeerde leer hebben te ontfien.

Welnu, o.i. valt het gevraagde bewijs niet moeilijk te leveren.

Den éenen keer b.v. wordt de pluriformiteit der kerk beredeneerd, omdat er verscheiden leer-, denk-, dogma-vormende kerktypen zijn; den anderen keer b.v. wordt de pluriformiteit der kerk betoogd, of liever doodkalm geconstateerd, wijl er verscheiden typen van kerk-regeering, van kerk-bestuur zijn; een derden keer vallen beide gezichtspunten weer genoegelijk samen.

Er is meer te noemen; maar voorloopig blijven we hier eens stilstaan.

K. S.

„Doleerende opmerkingen". (Slot.)

Het komt mij dan ook voor, dat Ds Mak niet op rechte wijze de vraagstukken stelt, zooals ze in den kring der kerken leven. Dat blijkt met name, wanneer hij het heeft over ons conservatisme. Ds Mak meent in ons gereformeerde leven een statische geloofshouding te zien treden, in plaats van een statisch-dynamische, een houding van stilstand, in plaats van een houding van moedige, vreugdevolle beweging, in geloof verzekerd van vast uitgangspunt en leiding des Geestes.

Nu lette men erop, dat wij volgens Ds Mak in dezen laatste volzin van ons „vaste uitgangspunt" in het geloof verzekerd moeten zijn.

Maar hier is oppassen de boodschap. Want hier staan wij op de grenslijn, die het Gereformeerde denken scheidt van alle spiritualisme en mysticisme, tegenwoordig ook van... het Barthianisme. Want een uitgangspunt, dat is geen ding dat men in geloof in te nemen heeft, althans niet in dezen zin dat de nuchtere zelfcritische bezinning daartegenover zou hebben te wijzen. Wie een „uitgangspunt" heeft, moet dit kunnen verantwoorden tegenover het Woord en de wet van God. Wij gelooven niet aan ons „uitgangspunt", doch wij gelooven aan het Woord van God. En als ik dus geloof, dat dat Woord Gods in de Schrift zich bekend gemaakt heeft, en dat het daarin klaarblijkelijk tot ons allen spreekt, dan kan ik, dit geloofsstandpunt innemende, vervolgens langs wetenschappelijke weg komen tot belijdenis-vorming met mijn kerk. En ik kan dan voor mijn persoonlijk leven deze belijdenis aanvaarden, omdat ik, langs den weg van geloofsredeneering erken, dat de door mijn geloof aanvaarde Schrift zelf daarin tot uitdrukking komt.

Zoo vaak echter onder den Calvinistischen naam zeer oncalvinistische leerstellingen worden voorgestaan, en men b.v. „Schrift" en „Woord Gods" uit elkander rukt, of de klaarblijkelijkheid van de openbaring, of haar in de historie optredende werking als een van God gewilde en in den grond goedgekeurde werking ontkent, heeft het geen zin, elkaar toe te roepen: Weest statisch-dynamisch, en geloof in uw uitgangspunt, weest daarvan in 't geloof „wel verzekerd". Want de vraag komt dan op: wat is dat uitgangspunt? Hebben wij als orthodoxen in Nederland nog een gemeenschappelijk geloof ten aanzien van de vooronderstellingen der belijdenis? Gelooven wij nog, dat de Schrift „Gods Woord" is, en dat men „Gods Woord" onder meer tot zijn recht kan doen komen, en tot zijn eer, door het opstellen eener belijdenis?

Het zij verre van mij, op dit punt binnen den kring der Gereformeerde Kerken in het moederland of in de Koloniën iemand te beschuldigen van het voorstaan van een andere gedachte dan ik zelf heb. Maar het zij evenzeer verre van ons allen, voorbij te zien, dat er zijn, die den gereformeerden naam voeren, en toch wel degelijk op dit punt andere gedachten hebben. En dat er met name in de in-rekening-brenging van dit ernstige feit onder ons verschillende graden zijn van activiteit, dat zou ik ook niet graag ontkennen. Ds Mak zelf bewijst dat. Hij heeft immers in zijn door ons geciteerde artikel beweerd, dat er in Zwitserland een groepje theologen opgestaan is, die het in tien jaar klaarspelen konden, de overwonnen gewaande, en in een hoekje geschoven theologie der Reformatie, in het bijzonder die van Calvijn, voor het forum der theologische wereld te brengen. Ds Mak houde het mij ten goede, dat ik daarvan niets geloof. Zeker, men heeft den naam van Calvijn weer met nadruk genoemd. Maar dat is heel wat anders, dan diens theo-

logie voor het forum brengen, en daarin een bestaanden tegenstand te breken. Heeft niet Emil Brunner in zijn laatste „gesprek met Barth" (Natur und Gnade) zijn laatste woord tot Barth doen uitloopen op de erkenning, dat indien de door Ds Mak bedoelde kring vroeger bij Calvijn ter schole was gegaan, onder de leerlingen (hier is bedoeld de groep die ook Ds Mak op het oog heeft) niet zulk een strijd ontstaan zou zijn, als nu inderdaad ontbrand is? Een strijd, die heel dezen kring van theologen uiteen geslagen heeft, en binnen tien jaar het groepje heeft verstrooid? Het wordt, zoo zegt Brunner, hoog tijd, dat men het verzuim nog inhaalt.

Dit is een andere kijk dan Ds Mak op de toestanden heeft. Maar daarin wordt bevestigd wat geschreven is door de Nederlandsche gereformeerden, die opgetreden zijn tegen de dialectische theologie. Is nu niet op dit ééne punt de klacht van Ds Mak onwezenlijk gebleken?

En wanneer in dezen tijd dan ook onzerzijds daarop telkens weer gewezen wordt, dan is dat in den grond der zaak niet een roepen om terugkeer naar het oude, zooals Ds Mak, zonder iemand te noemen, constateert, doch dan is dat de vraag, om royale afbakening, over en weer, van de positie. Wij geven Ds Mak gaarne toe, dat op veel punten het gesprek bij de Gereformeerden is doodgeloopen. Wij wijzen echter alle beschuldigingen juist als beschuldigingen af, welke niet rekening houden met het dubbele feit:

a. dat over heel de linie der orthodoxie ALLE gesprekken vandaag zijn doodgeloopen, omdat men zich heeft vastgezet in een onwaarschijnlijkheidspositie, die andere woorden hanteert dan eigenlijk gemeend zijn (de confessioneelen in de Hervormde kerk, de dialectische theologie, het vasthouden aan een confessioneel „uitgangspunt", met gelijktijdige ontkenning hetzij van de mogelijkheid, hetzij van de betrouwbaarheid van het beweerde uitgangspunt);

b. dat in den strijd, die gevoerd wordt vóór de bezinning over deze grondvragen menigeen over den ernst van de vragen heenloopt, en al maar door roept om reformatie, en om verrijking van het Gereformeerde leven, zonder dat allereerst de bede gesteund en overgenomen wordt, de bede om ons eens rustig en eerlijk af te vragen: hebben wij nog wel een uitgangspunt: „wij" nu als groot-orthodoxe groep genomen?

Soms is de situatie ironisch. Wie in de Gereformeerde pers dergelijke problemen behandelt, wordt als een vechtlas aangezien, en door menschen, die beter moesten weten, afgehandeld als een die almaar strijdt voor speciale discussiepunten van zijn eigen kerkgezelschap. Terwijl juist deze vraagstelling alle orthodoxen raakt. Wie zulk een vraagpunt aan de orde stelt, behandelt géén specifieke kwestie van zijn eigen kerk-huis-publiek, doch van alle orthodoxen.

Zoolang dan ook op dit punt niet onder ons de eenstemmigheid weerkeert, zal door de zonde van de belijders der orthodoxie-in-het-groot elke reformatie in den grond worden verhinderd. Want reformatie aan den buitenkant is onmogelijk. Wij moeten eerst weer eens in de kerk eerlijke menschen gaan worden, die ons bezinnen over den objectieven en subjectieven ernst van ons gesproken belijdeniswoord, en dus over de eerste begrippen van eerlijkheid en trouw, daarin, dat wij weer meenen, wat wij publiek belijden. De „nood" in het Gereformeerde leven is groot. Maar hij is oecumenisch. Het christendom zelf is in nood, wijl vele christenen op leidende posities hun niet-geloof willen goed praten, als wáre het geloof.

K. S.

LITERATUUR EN KUNST

De trilogie van Johan Fabricius.

Kort voor het eind van het vorige jaar is verschenen „De dans om de galg", het lang verbeide derde deel van den romancyclus van Johan Fabricius. Begonnen met „Komedianten trokken voorbij", en voortgezet met „Melodie der Verten", is thans, met „De dans om de galg", de cyclus voltooid.

Herhaaldelijk is naar aanleiding van het eerste en later ook van het tweede deel uit den lezerskring gevraagd, of ons blad niet eens ook over die boeken kon schrijven. De groote opgang, dien ze maakten („Komedianten trokken voorbij" heeft acht drukken gehad en „Melodie der Verten" zes), wekte begrijpelijkerwijs belangstelling en begeerte naar eenige nadere informatie.

Ofschoon gaarne bereid, indien mogelijk, aan zulke verzoeken te voldoen — in de komende nummers hoop ik nog enkele soortgelijke vragen af te handelen — heb ik gemeend ten aanzien van deze boeken van Fabricius de vragers te moeten laten wachten tot de serie compleet zou zijn,